

Александра Бубевска

Svetlana Slapšak,
Zenske ikone XX veka,
Biblioteka XX vek, Beograd, 2001

Најновата книга на познатата Светлана Слапшак, професорка, филозофка, феминистка, филмска критичарка, теоретичарка на книжевноста, колумнистка, авторка на повеќе од 15 книги и 150 научни трудови, веќе со парадоксалниот наслов го воведува читателот во интригантна содржина, чиј што поднаслов би можел да гласи и - крај на историјата на стереотипите.

Според Слапшак, значењето на терминот икона, контекстуализиран, претставува само едно од можните преведени значења на грчкиот збор *eikon* што ги означува заедно - и сликата и претставата, содржината и нејзиниот опис, поимот и неговото асоцијативно опкружување. Иконата, според неа, не е исто што и симболот, затоа што нема пренесување на значењето, напротив, иконата ги концентрира значењата.

Шеесетте есеи за женските икони на минатиот век условно може да се поделат на неколку целини. Првата, според авторката, личности значајни за женската историја (Агата Кристи, зашто ги разбива културните предрасуди за половите во традиционалното англиско општество; Ана Мањани, зашто е олицетворение на жена бунтовник со нетипичен сексепил; Анџела Дејвис, зашто покажала дека лажната машка власт и авторитет се кријат во

Aleksandra Bubevska

Svetlana Slapšak,
Zenske ikone XX veka,
Biblioteka XX vek, Beograd, 2001

Libri më i ri i të mirënjohurës Svetlana Slapshak, profesoreshë, filozofe, feministe, kritike filmi, teoriciente e letërsisë, kolumniste, autore e më se 15 librave dhe 150 punimeve shkencore, që nga titulli paradoksal e fut lexuesin në një përmbajtje intrigante, nëntitulli i të cilit do të mund të ishte edhe - fundi i historisë së stereotipeve.

Sipas Slapshakut, domethënia e termit ikonë, i kontekstualizuar, paraqet vetëm një nga domethëniet e mundshme të fjalës greke eikon e cila i cakton së bashku - edhe imazhin edhe pasqyrimin, përmbajtjen dhe përshkrimin e saj, kuptimin dhe rrethin e tij asociativ. Ikona, sipas saj, nuk është e njejtë me simbolin, sepse nuk ka transfer kuptimi, përkundrazi ikona i përqëndron domethëniet.

Të gjashtëdhjetë esetë për ikonat femrore të shekullit të kaluar kushtimisht mund të ndahen në disa tërësi. E para, sipas autores, personalitete të rëndësishme për historinë e femrës (Agata Kristi, sepse i then paragjykimet kulturore për gjinitë në shoqërinë tradicionale angleze; Ana Manjani sepse është personifikim i gruas kryengritëse me një seksepil jotipik; Anxhela Dejvis, sepse ka vënë në dukje se pushteti dhe autoriteti i rrejshëm i burrave fshihen te seksizmi dhe racizmi, të mbrojtur nga muri i padukshëm

сексизмот и расизмот, заштитени со невидливиот сид на парите и насилството; Брижит Бардо, зашто е најмоќниот сексуален фантазам на масовната култура, но, денес, сопственост на жените, која може да се цитира и иронизира; Дорис Деј; Естер Вилијамс носталгичниот модел на идеалната жена од времето на екс Југославија во 50-тите години; Фрида Кало, зашто е hard core феминистички модел, кон кој можеме да се свртиме кога нè поминуваат “меките пристапи”; Гертруда Стајн, бидејќи ги провоцирала кривките основи на западната рационалност, уривајќи ги засекогаш номиналистичко - реалистичките дихотомии; Маргарет Дира, зашто е икона на женското писмо и на уживањето во зборот; Марија Кири како сестрата на Прометеј; Мелина Меркури; Петра Кели, зашто е идеален модел на политичарка; Таслима Насрин, како единица мерка за обликот на толеранција помеѓу феминистичката теологија и традиционалната феминистичка секуларност; Валентина Терешкова; Вирџинија Вулф; Жана Моро; Марлен Дитрих, како начин на пренесување на пораките за толерантноста, независноста и индивидуалноста и во популарната култура). Втората група ја чинат појавите од културата на жените, кои заедно со предметите, заедно со глобалните и локалните слики, претставуваат жариште на мултиплицирани значења, па така, навидум баналните факти од доменот на т.н. женска егзистенција, Слешак прво ги идентификува како семиотички капитал, ги претвора во мит, кој веднаш потоа го деконструира, доведувајќи ги стереотипите до парадокс и нудејќи феминистичко читање на старите значења (цигарата како клуч за отворање на историјата на еманципираните жени, цвеќето, чоколадата како метафора на *другото* и на *забрането*, долната облека која жената не ја конструира социјално, туку преку сеќавањето на традиционалистичките рамки на

i parave dhe dhunës; Brizhit Bardo, sepse është yrneku më i fuqishëm seksual i kulturës masive, por sot, pronë e grave, e cila mund të citohet dhe të ironizohet; Doris Dej; Ester Uilijamsi modeli nostalgjik i gruas ideale nga koha e ish Jugosllavisë në vitet 50; Frida Kallo, sepse është model feminist hard core, të cilit mund t'i kthehem kur nuk kalojnë “qasjet e buta”; Gertrudë Stajni, sepse i ka provokuar themelet e dobëta të arsyes perendimore duke i rrëzuar përgjithmonë dihotomitë nominalistiko-realistike; Margaret Dira, sepse është ikonë e letrave femrore dhe e kënaqësisë së fjalës; Mari Kyri, si motër e Prometheut; Melina Mërkuri; Petra Keli, sepse është model ideal i politikanes; Taslima Nasrini, si njësi mase për formën e tolerancës mes teologjisë feministe dhe sekularitetit tradicional feminist; Valentina Tereshkova; Virxhinia Vulfi; Zhanë Moro; Marlen Ditrihu, si mënyrë e bartjes së porosive për tolerancën, pavarësinë dhe individualitetin dhe në popullaritetin e kulturës). Grupin e dytë e përbëjnë dukuritë e kulturës femrore, të cilat së bashku me sendet, së bashku me imazhet globale dhe lokale, paraqesin vatër domethëniesh të multiplikuara, e kështu, në shikim të parë faktet banale nga domeni i të së ashtuquajturës ekzistencë femrore, Slapshaku së pari i identifikon si kapital semiotik, shndërron në mit, të cilin pastaj e dekonstrukton, duke sjellë stereotipet deri në paradoks dhe duke ofruar lexim feminist të domethënieve të vjetra (cigarja si çelës për hapjen e historisë së grave të emancipuara, lulet, çokollata si metaforë e *tjetërsisë* dhe e *ndalesës*, veshja e brendshme e cila gruan nuk e konstrukton në mënyrë sociale, por nëpërmjet të kujtesës së kornizave tradicionale të historisë së deritashme të gjinive, kostumi për larje si bërthamë simbolike nëpër të cilën thehen shumë ide të ndryshme për gjinitë, puna e dorës, romani i dashurisë si rituali jashtësimit nga sistemi, parfumi - kombinim i rrallë i kënaqësisë dhe lirisë, pantallonet, të cilat në shekullin 20 u bënë lëm përcaktues i grave, fundi prej kashte, si një nga fantazmat kryesore

досегашната историја на половите, костимот за капење како симболично јадро низ кое се прекршуваат многу различни идеи за половите, рачната работа, љубовниот роман како ритуал на исчекорување од системот, парфемот - ретка комбинација на уживање и слобода, панталоните, кои во 20-от век станаа означувачко подрачје на жените, здолништето од слама, како една од главните колонијални фантазми на западниот човек и конечен доказ дека сексуалноста е културно условена, машината за шиеење како комплициран култен предмет за зајакнување на женската самодоверба, вагата, која треба да се демистифицира во корист на жените, воланот како симбол на одмаздничката размена на моќ меѓу мажите и жените). И конечно, групата која е можеби најголемата вредност на оваа антрополошко - семиотичка студија се токму есеите, кои за свој предмет ги немаат жените со име и презиме, туку општите, парадигматични модели, различните животни женски улоги, кои својата кулминација ја доживеале токму во 20-тиот век. Тука е Балерината, како исполување на машкиот статус и моќ, но и јасна провокација за светот, во кој другите ја контролираат женската судбина. Балканката и нејзина блискост со смртта, Болничарката, Црната Пејачка, оперската Дива, Феминистката и нејзината потреба за феминист, хероината на филмовите од 30-тите години, Малолетничката како суштество надвор од културата, Манекенката како кризна точка на значењето на жената во општеството, точка која зборува за прикриената, но сеприсутна сексуално - воајерска употреба на телото, Музата како пагански спомен на креативноста која не може да постои без погледот и допирот на другиот, Новинарката, Партизанката, Пратеничката, Принцезата како избрана жртва на судбините на другите, Работничката, иконата на Ромката која ќе ја загуби својата актуелност, кога културата што ги

kolonialiste të njeriut perendimor dhe dëshmi përfundimtare se seksualiteti kushtëzohet në mënyrë kulturore, makina e qepjes si send i komplikuar kulti për përforcimin e vetëbesimit të gruas, peshorja, e cila duhet të demistifikohet në dobi të grave, timoni si simbol i këmbimit hakmarrës të forcës midis burrave e grave). Dhe më në fund grupi i cili ndoshta është vlera më e madhe e këtij studimi antropologjiko-semiotik, janë pikërisht esetë të cilat për lëndë nuk i kanë gratë me emër e mbiemër, por modelet e përgjithshme, paradigmatiche, rolet e ndryshme jetësore të grave, të cilat kulminacionin e tyre e kanë arritur pikërisht në shekullin 20. Këtu është balerina si përmbushje e statusit dhe fuqisë burërore, por edhe provokim i qartë për botën në të cilën të tjerët e kontrollojnë fatin e gruas. Ballkanasja dhe afria e saj me vdekjen, Infermerja, Këngëtarja e Zezë, Diva e operës, Feministja dhe mbështetja e saj për feminist, heroinat e filmit të viteve 30, Miturakja si krijesë jashtë kulturës, Manekjenja si pikë e krizës së rëndësishme që ka gruaja në shoqëri, pikë që flet për përdorimin e fshehur, por të gjithëpranishëm seksual-vuajer të trupit, Muza si kujtim pagan i kreativitetit, e cila nuk mund të ekzistojë pa shikimin dhe prekjen e tjetrit, Gazetarja, Partizanja, Deputetja, Princeza si viktimë e zgjedhur e fateve të të tjerëve, Punëtorja, Ikona e Romes, e cila do ta humbë aktualitetin e saj kur kultura që i prodhon modelet e sjelljes dhe narracionet simbolike, do të mësojë të mos kërkojë barin për tëhuajsimin e vet te tjetri, Gruaja-vamp, si prodhim kulturor i cili e ndërroi përgjithmonë botëkuptimin për kënaqësinë femrpre...

произведува моделите на однесување и симболичките нарации ќе научи да не го бара лекот за своето отуѓување во другиот, Вамп жената како културен производ кој засекогаш го промени сфаќањето за женското уживање. . .

И оваа најнова книга на Слапшак изобилува со совршено дозираната духовитост, а економичноста и прецизноста на изразот се доведени до острина нетипична за теорискиот дискурс. Станува збор за сочен текст, жива приказна која, како и секоја нарација со претензија на книжевно - теориско дело, вешто ги одбегнува замките на унифицираниот дискурс. И на крај, како што би рекла Светлана Слапшак “останува само да ги дочекаме новите дефиниции на полот и половоста, а тешко дека ќе успееме без зрнце лудило - лудило во неговото културно историско значење, како постојана желба да се прескокнуваат границите на познатото без особено силна причина, освен уживањето”.

Edhe ky, libri më i ri i S. Slapshakut është i pasur me mendjehollësi në dozë të përkryer, kurse ekonomikiteti dhe saktësia e shprehjes arrijnë deri në një mprehtësi jotipike për diskursin teorik. Bëhet fjalë për tekst të këndshëm, për një rrëfim të gjallë, i cili si çdo narracion me pretendime të një vepre letrare-teorike, me shkathtësi u ik kurthave të diskursit të unifikuar. Dhe, në fund, siç do të thoshte Svetlana Slapshaku “na mbetet vetëm t’i presim përkufizimet e reja mbi gjininë dhe seksualitetin, ndërsa vështirë do të jetë të kemi sukses pa një grimë çmendurie - çmenduri në kuptimin vet hitoriko-kulturor, si dëshirë e përhershme për t’u kapërcyer kufinj të së njohurës, pa arsye veçmas të fortë, përveç kënaqësisë”.

Përkthim: Lindita Ahmeti